ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 17ης Ιανουαρίου 1995 *

Στην υπόθεση C-360/92 P,

Publishers Association, με έδρα το Λονδίνο, εκπροσωπούμενη από τους J. Lever, QC, M. Pelling και R. W. R. Thompson, barristers, και R. Griffith, solicitor, του δικηγορικού γραφείου Clifford Chance, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο M. Loesch, 11, rue Goethe,

αναιρεσείουσα,

υποστηριζόμενη από την

Cié — The Irish Book Publishers Association, με έδρα το Δουβλίνο, εκπροσωπούμενη από τους J. D. Cooke, SC, και R. Heron, solicitor, του δικηγορικού γραφείου Matheson, Ormsby & Prentice, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο M. Loesch, 11, rue Goethe,

και την

Booksellers Association of Great Britain and Ireland, με έδρα το Λονδίνο, εκπροσωπούμενη απο τους C. Quigley, barrister, και M. Nathanson, solicitor, του δικηγορικού γραφείου Penningtons, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο M. Loesch, 11, rue Goethe,

παρεμβαίνουσες,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

που έχει ως αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως που ασκήθηκε κατά της αποφάσεως που εξέδωσε στις 9 Ιουλίου 1992 το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (δεύτερο τμήμα) στην υπόθεση T-66/89, Publishers Association κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. II-1995), και με την οποία ζητείται η εξαφάνιση της αποφάσεως αυτής,

όπου ο έτερος διάδικος είναι η

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον B. J. Drijber, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, επικουρούμενος από τον N. Forwood, QC, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Γ. Κρεμλή, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

υποστηριζόμενη από τις

1. **Pentos plc,** με έδρα το Λονδίνο,

και

2. **Pentos Retailing Group Ltd,** με έδρα το Birmingham,

εκπροσωπούμενες από τον R. P. Falkner, solicitor, του δικηγορικού γραφείου Norton Rose του Λονδίνου,

παρεμβαίνουσες,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias (εισηγητή), Πρόεδρο, προεδρεύοντα του τμήματος, J. C. Moitinho de Almeida και D. A. O. Edward, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. O. Lenz
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις της Publishers Association, της Clé — The Irish Book Publishers Association, εκπροσωπουμένης από τον B. Shipsey, barrister, της Booksellers Association of Great Britain and Ireland και της Επιτροπής κατά τη συνεδρίαση της 10ης Μαρτίου 1994,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Ιουνίου 1994,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 17 Σεπτεμβρίου 1992, η Publishers Association (στο εξής: PA) άσκησε, δυνάμει του άρθρου 49 του Οργανισμού ΕΟΚ του Δικαστηρίου, αναίρεση κατά της αποφάσεως της 9ης Ιουλίου 1992, στην υπόθεση T-66/89, Publishers Association κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. II-1995) (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), με την οποία το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή με την οποία αυτή ζητούσε την ακύρωση της αποφάσεως 89/44/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με μία διαδικασία του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/27.393 και IV/27.394 — Ένωση Εκδοτών — Συμφωνίες πώλησης βιβλίων σε καθορισμένες τιμές) (ΕΕ 1989, L 22, σ. 12) (στο εξής: απόφαση της Επιτροπής).

2 Τα επίδικα πραγματικά περιστατικά περιγράφονται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ως εξής:

«2. Οι συμβάσεις που αποτελούν αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι δύο και συνήφθησαν στο πλαίσιο της Publishers Association (...), η οποία εκπροσωπεί τη μεγάλη πλειοψηφία (70 έως 80 %), των εγκατεστημένων στο Ηνωμένο Βασίλειο εκδοτών. Οι εκδότες που είναι συμβαλλόμενα μέρη στην πρώτη από τις δύο συμφωνίες είναι τα μέλη της PA, ενώ εκείνοι που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη δεύτερη συμφωνία δεν είναι μέλη της εν λόγω ενώσεως. Κατά την PA, τα μέλη της δεν υποχρεούνται να προσχωρήσουν στη συμφωνία.

3. Η συναφθείσα μεταξύ των μελών της PA συμφωνία και η συναφθείσα μεταξύ μη μελών συμφωνία περιέχουν, στην ουσία, τις ίδιες διατάξεις. Η μόνη υφισταμένη μεταξύ αυτών διαφορά αφορά τον προβλεπόμενο εκτελεστικό μηχανισμό.

Το περιεχόμενο των συμφωνιών Net Book Agreements

4. Οι συμφωνίες που συνήφθησαν το 1957 υπό τον τίτλο "Net Book Agreements" (στο εξής: NBA) προβλέπουν ομοιόμορφους πάγιους όρους για την πώληση βιβλίων σε καθορισμένες τιμές, καλουμένων "net books". Κατά τους εν λόγω πάγιους όρους πωλήσεως, απαγορεύεται, κατ' αρχήν, η πώληση, η προσφορά προς πώληση ή η παροχή δυνατότητας πωλήσεως προς το κοινό βιβλίου καθορισμένης τιμής σε τιμή μετρητοίς κατώτερη από την καθορισμένη από τον εκδότη. Οι εξαιρέσεις από την εν λόγω απαγόρευση (βιβλία αποθεματοποιημένα και μεταχειρισμένα) ρυθμίζονται ρητώς με τους τυποποιημένους όρους πωλήσεως που επιτρέπουν, εξ άλλου, την πώληση βιβλίου καθορισμένης τιμής με έκπτωση στις βιβλιοθήκες, στους μεταπωλούντες βιβλία μη εμπόρους (book agents) και στους αγοραστές μεγάλων ποσοτήτων, κατόπιν προηγουμένης σχετικής αδείας της ενώσεως. Το ποσό της εκπτώσεως και οι όροι χορηγήσεώς της καθορίζονται με την άδεια αυτή.

5. Οι όροι αυτοί εφαρμόζονται σε όλες τις πωλήσεις προς το κοινό που πραγματοποιούνται στο Ηνωμένο Βασίλειο ή στην Ιρλανδία από έμπορο χονδρικής ή λιανικής πωλήσεως, οσάκις ο εκδότης που εξασφαλίζει την έκδοση ή τη διανομή του εν λόγω βιβλίου επιλέγει τη διάθεσή του στο εμπόριο σε καθορισμένη τιμή λιανικής πωλήσεως. Αντιθέτως, οι τυποποιημένοι όροι πωλήσεως δεν εφαρμόζονται στις απευθείας πωλήσεις του εκδότη προς πελάτη μη έμπορο.

6. Εξ άλλου, οι συμφωνίες προβλέπουν ένα εκτελεστικό μηχανισμό. Οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις ανέθεσαν στο συμβούλιο της PA, ως αντιπρόσωπό τους, να συλλέγει τις πληροφορίες που αφορούν τις παραβάσεις των συμβάσεων από τους βιβλιοπώλες και, κατά γενικό κανόνα, οποιαδήποτε παράβαση των όρων εμπορίας που έχουν επιβληθεί στα net books (...).

7. Κατ' εφαρμογήν της ρήτρας iv των συμφωνιών, το συμβούλιο της ενώσεως θέσπισε κανονιστική ρύθμιση που επιτρέπει, με τη μορφή τυποποιημένων αδειών, στους βιβλιοπώλες να χορηγούν εκπτώσεις στις βιβλιοθήκες, στους μεταπωλούντες βιβλία μη εμπόρους (book agents) και στους αγοραστές μεγάλων ποσοτήτων. Η άδεια χορηγείται ειδικά για κάθε βιβλιοθήκη, μη έμπορο μεταπωλητή βιβλίων ή αγοραστή μεγάλων ποσοτήτων για τον οποίο πρόκειται.

(...)

12. Ο "Code of Allowances", που δημοσιεύθηκε από την PA υπό τη μορφή memorandum, απηχεί τη γενική εμπορική πρακτική που ακολουθείται στον τομέα των χορηγουμένων επί των βιβλίων καθορισμένης τιμής εκπτώσεων. Οι εκπτώσεις, οι νέες εκδόσεις, οι φθηνές εκδόσεις και τα απώλητα βιβλία ανακοινώνονται συνήθως προηγουμένως από τον εκδότη στον ειδικευμένο τύπο. Εκπτώσεις ή άλλα πλεονεκτήματα, σε χρήμα ή σε είδος, χορηγούνται συχνά σε συνάρτηση με τη διάρκεια της αποθεματοποιήσεως. Ο κώδικας εφαρμόζεται μόνο στην εγχώρια αγορά.

13. Οι εκδόσεις για τις λέσχες βιβλίου αποτελούν αντικείμενο ειδικών κανόνων ("Book Club Regulations"), που εφαρμόζονται στις πραγματοποιούμενες στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου πράξεις, οι οποίες αφορούν τις λέσχες βιβλίου. Κατ' αυτούς, οι εκδότες μπορούν να χορηγούν ειδικά δικαιώματα μόνο στις λέσχες βιβλίου που είναι εγγεγραμμένες στην ένωση, μετά την υπογραφή και αποδοχή των εν λόγω κανόνων. Οι κανόνες αυτοί περιέχουν ιδίως διατάξεις που αφορούν τη συμμετοχή στις λέσχες βιβλίου, καθορίζουν τους όρους που πρέπει να πληρούν οι εν λόγω λέσχες, για να προτείνουν και πωλούν βιβλία, και προβλέπουν ορισμένους περιορισμούς στη διαφήμιση. Το πλεονάζον απόθεμα εκδόσεως μπορεί να πωληθεί από λέσχη βιβλίου μόνο με τη συγκατάθεση του εκδότη που χορήγησε την άδεια. Κατά την PA, οι κανόνες που αφορούν τις λέσχες βιβλίου εφαρμόζονται αποκλειστικά στο Ηνωμένο Βασίλειο.

14. Από το 1955, η PA επιτρέπει την ετησία διοργάνωση εθνικής προωθήσεως του βιβλίου. Αυτή παρέχει την ευκαιρία στους βιβλιοπώλες και στους εκδότες, εντός των ορίων και υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζει η PA, να πωλούν σε τιμή κατώτερη της καθορισμένης βιβλία των οποίων η διάθεση είναι δυσχερής και να χρηματοδοτούν μ' αυτό τον τρόπο την ανανέωση του αποθέματός τους.

15. Τέλος, η ένωση δημοσιεύει κατάλογο των βιβλιοπωλών ("Directory of Booksellers"), που ενημερώνεται ανά δίμηνο, στον οποίο αναγράφονται οι βιβλιοπώλες που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις και αναλαμβάνουν την υποχρέωση τηρήσεως των παγίων όρων πωλήσεως των βιβλίων καθορισμένης αξίας.

(...)

Μη αμφισβητούμενα στατιστικά στοιχεία

17. Σύμφωνα με τα παρατιθέμενα στην προσβαλλομένη απόφαση στοιχεία, τα οποία και δεν αμφισβητούνται από την PA, η βρετανική εκδοτική βιομηχανία

είναι μία από τις κυριότερες του κόσμου και της Κοινότητας. Τα κύρια αριθμητικά στοιχεία της αγοράς έχουν περίπου ως εξής: Ο αριθμός των νέων βιβλίων που εκδίδονται ετησίως ανέρχεται σε 40 000, το 80 % των οποίων εκδίδεται από μέλη της PA· το 65 % των εκδιδομένων βιβλίων πωλούνται στη βρετανική αγορά, ενώ το υπόλοιπο εξάγεται· το 25 % των εξαγωγών προορίζεται για άλλα κράτη μέλη, ενώ το 4,5 % εξάγεται στην Ιρλανδία. Όσον αφορά τις εισαγωγές σ' αυτή τη χώρα, παρατηρείται ότι το 80 % προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο και ότι αυτές οι εισαγωγές αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 50 % των συνολικών πωλήσεων βιβλίων.

18. Δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ούτε το ότι το 75 % περίπου των πωλουμένων στο Ηνωμένο Βασίλειο βιβλίων ή εξαγομένων από Βρετανούς εκδότες στην Ιρλανδία διατίθενται στο εμπόριο ως βιβλία καθορισμένης τιμής.

Η εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου για τη νομιμότητα των NBA

19. Το Restrictive Practices Court (αρμόδια αρχή στο Ηνωμένο Βασίλειο για θέματα ανταγωνισμού) προέβη επανειλημμένα στην εξέταση της νομιμότητας των NBA έναντι της βρετανικής νομοθεσίας και αποφάνθηκε ευνοϊκά γι' αυτές, για πρώτη φορά το 1962. Το εν λόγω δικαιοδοτικό όργανο έκρινε, πράγματι, σε σχέση με τη συναφθείσα μεταξύ των μελών της PA συμφωνία ότι: i) η κατάργηση των NBA θα στερούσε το κοινό από ειδικά οφέλη ή πλεονεκτήματα, διότι θα συνεπαγόταν άνοδο των τιμών, μείωση του αριθμού βιβλιοπωλείων διαθετόντων αποθέματα και μείωση του αριθμού και της ποικιλίας των εκδιδομένων βιβλίων· ii) το κοινό δεν υφίσταται καμμία αισθητή ζημία από τη διατήρηση των NBA σε σχέση με τα μειονεκτήματα που θα προέκυπταν από την κατάργησή τους και, iii) κατά συνέπεια, οι NBA δεν είναι αντίθετες προς το δημόσιο συμφέρον.

20. Το 1964, το Restrictive Practices Court έκρινε, στο πλαίσιο συνοπτικής διαδικασίας ("summary proceeding"), ότι η συναφθείσα μεταξύ των "μη μελών" συμφωνία δεν ήταν αντίθετη προς το δημόσιο συμφέρον και αυτό για τους ίδιους λόγους που επισημάνθηκαν στην απόφασή του του 1962.

21. Το 1968, η νομιμότητα των NBA εξετάσθηκε εκ νέου από το Restrictive Practices Court εν όψει των νέων διατάξεων του Resales Practices Act 1964. Το Court, ακολουθώντας την ίδια συλλογιστική που ακολούθησε και στην απόφαση του 1962, ενέκρινε εξαίρεση από τη γενική απαγόρευση των καθορισμένων τιμών που επιβάλλει ο Resales Practices Act 1964.»

3 Με το άρθρο 1 της αποφάσεώς της, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι δύο συμφωνίες οι αποκαλούμενες «Net Book Agreements», οι οποίες συνήφθησαν στο πλαίσιο της PA, καθώς και οι εκτελεστικές τους διατάξεις και οι λοιπές συναφείς διατάξεις, στοιχειοθετούσαν παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, κατά το μέτρο που εφαρμόζονταν στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο βιβλίων.

4 Με το άρθρο 2 της ίδιας αποφάσεως, η Επιτροπή απέρριψε την αίτηση εξαιρέσεως την οποία είχε υποβάλει, κατά το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ, η PA, με την αιτιολογία ότι οι επιβαλλόμενοι με τις συμφωνίες περιορισμοί δεν ήσαν απαραίτητοι προς επίτευξη των στόχων τους οποίους υπηρετούσαν, που ήσαν: να αποφευχθεί η μείωση του αριθμού των τηρούντων αποθέματα βιβλιοπωλών, η μείωση των πωλήσεων και του αριθμού των παραγομένων αντιτύπων και, ως εκ τούτου, η αύξηση της τιμής του βιβλίου.

5 Κάλεσε, τέλος, την PA, με τα άρθρα 3 και 4, να παύσει την παράβαση και να της υποβάλει, προς προηγούμενη έγκριση, σχέδιο ανακοινώσεως το οποίο η PA θα απηύθυνε στους εκδότες, τους βιβλιοπώλες και τις λέσχες βιβλίου, για να τους πληροφορήσει για τις συνέπειες που προκύπτουν από την απόφαση για το εμπόριο του βιβλίου μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και λοιπών κρατών μελών.

6 Το 1989, η PA άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του Δικαστηρίου. Επιληφθείς κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου ανέστειλε, με διάταξη της 13ης Ιουνίου 1989, την εκτέλεση των άρθρων 2 έως 4 της αποφάσεως της Επιτροπής. Το Πρωτοδικείο, στο οποίο διαβιβάστηκε η υπόθεση τον Νοέμβριο του 1989 κατ' εφαρμογήν των νέων κανόνων περί αρμοδιότητας, απέρριψε την προσφυγή με την αναιρεσιβαλλόμενη εδώ απόφαση.

7 Όσον αφορά την απόφαση της Επιτροπής, κατά της οποίας προσέφυγε η εδώ αναιρεσείουσα, από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προκύπτουν, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«72. Η απόφαση, στις αιτιολογικές της σκέψεις 71 έως 86, εξετάζει το ζήτημα του κατά πόσον ένα συλλογικό σύστημα καθορισμένων τιμών στο εμπόριο του βιβλίου είναι απαραίτητο για την επίτευξη των προβαλλομένων από την αιτούσα ένωση στόχων. Η Επιτροπή, παρ' όλον ότι αναφέρει τους επιδιωκόμενους με το σύστημα των NBA στόχους, ήτοι την αποφυγή μειώσεως των αποθεμάτων, που θα συνεπαγόταν εκδόσεις σε ολιγότερα αντίτυπα, αύξηση της τιμής των βιβλίων και την εξαφάνιση βιβλίων εκδιδομένων σε ολίγα αντίτυπα, δεν λαμβάνει θέση επί του ζητήματος εάν οι στόχοι αυτοί επιτυγχάνονται στην πράξη και εάν το σύστημα διανομής είναι το καταλληλότερο για την επίτευξη των εν λόγω στόχων στην εθνική αγορά. Αντιθέτως, η απόφαση τονίζει ότι αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως είναι να εκτιμηθεί ένα σύστημα καθορισμού τιμών που, εκτεινόμενο στις εξαγωγές προς άλλα κράτη μέλη και ειδικότερα προς την Ιρλανδία, καθώς και στις εισαγωγές και (επαν)εισαγωγές από άλλα κράτη μέλη, περιλαμβανομένης της Ιρλανδίας, εμποδίζει τον ανταγωνισμό επί των τιμών που απορρέει από το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο σε επίπεδο διανομής (αιτιολογική σκέψη 75). Η απόφαση διευκρινίζει ότι η PA, προς επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων, θέσπισε συλλογικό σύστημα που επιβάλλει, για ορισμένο βιβλίο, την ίδια τιμή σε όλους τους βιβλιοπώλες, ώστε να μην υπάρχει ανταγωνισμός τιμών για το ίδιο βιβλίο (σκέψη 73, τρίτο εδάφιο). Σ' αυτό το στάδιο, όπως προκύπτει από την απόφαση, παραπέμπει στη σημασία των προβλεπομένων με το σύστημα NBA περιορισμών, όπως εκτίθενται στις αιτιολογικές σκέψεις 50 έως 59. Λαμβανομένων υπόψη της φύσεως των προβλεπομένων με το σύστημα NBA περιορισμών και της επιπτώσεώς τους επί του ενδοκοινοτικού εμπορίου, η απόφαση θεωρεί ότι η PA οφείλει να αποδείξει ότι η επίτευξη των στόχων των συμφωνιών απαιτεί συλλογικό σύστημα και όχι ατομικό κάθετο σύστημα διατηρήσεως των τιμών λιανικής (αιτιολογική σκέψη 74).»

8 Με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως, η PA ζητεί την εξαφάνιση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου, καθ' ό μέρος απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως περί εσφαλμένης αιτιολογίας του άρθρου 2 της αποφάσεως της Επιτροπής, με το οποίο απορρίπτεται η αίτησή της προς χορήγηση εξαιρέσεως κατά το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης (σκέψεις 71 έως 116). Αντιθέτως, δεν αναιρεσιβάλλει την απόφαση του Πρωτοδικείου καθ' ό μέρος αυτή απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως περί μη παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

9 Όπως προκύπτει από την απόφαση που έδωσε η PA σε γραπτή ερώτηση του Δικαστηρίου, η αίτηση αναιρέσεως στρέφεται ειδικότερα κατά της — διά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου — επιβεβαιώσεως των εκτιμήσεων της Επιτροπής ότι δεν ήσαν απαραίτητοι οι περιορισμοί του ανταγωνισμού οι απορρέοντες από τις NBA, από τις αποφάσεις της PA για τη χορήγηση εκπτώσεων στις βιβλιοθήκες και στους μη εμπόρους μεταπωλητές και τη χορήγηση εκπτώσεως για μεγάλες ποσότητες, από τη ρύθμιση για τις λέσχες του βιβλίου και από τις αποφάσεις για τους όρους της ετησίας εθνικής προωθήσεως του βιβλίου (άρθρο 1, στοιχεία α', β', δ' και ε' της αποφάσεως της Επιτροπής).

10 Αντιθέτως, η αίτηση αναιρέσεως δεν αφορά τη ρύθμιση που περιέχεται στον λεγόμενο «Code of Allowances», ούτε την απόφαση της PA για τις προϋποθέσεις εγγραφής των βιβλιοπωλών στο «Directory of Booksellers» (άρθρο 1, στοιχεία γ' και ς', της αποφάσεως της Επιτροπής), πρακτικές τις οποίες, κατά την έγγραφη ήδη διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου, η PA είχε ρητώς δηλώσει την πρόθεσή της να εγκαταλείψει.

11 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 30 Νοεμβρίου 1992, οι εταιρίες Pentos plc, επιχείρηση ασκούσα τη δραστηριότητα βιβλιοπώλου, και Pentos Retailing Group Ltd, μία από τις θυγατρικές της, ζήτησαν να παρέμβουν υπέρ της Επιτροπής. Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 16 και στις 18 Δεκεμβρίου 1992 αντιστοίχως,

η Clé — The Irish Book Publishers Association (στο εξής: Clé), ένωση Ιρλανδών εκδοτών, και η Booksellers Association of Great Britain and Ireland (στο εξής: Booksellers Association), ένωση βιβλιοπωλών του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, ζήτησαν να παρέμβουν υπέρ της PA. Με διατάξεις της 8ης Μαρτίου 1993, το Δικαστήριο επέτρεψε τις παρεμβάσεις αυτές.

Οι λόγοι αναιρέσεως

12 Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, η PA, υποστηριζόμενη από την Clé και την Booksellers Association, υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, επικυρώνοντας, στη σκέψη 72, την άποψη της Επιτροπής ότι η PA καθιέρωσε ένα «συλλογικό σύστημα», με το οποίο επέβαλλε, για δεδομένο βιβλίο, την ίδια τιμή σε όλους τους βιβλιοπώλες, ενώ οι NBA επιτρέπουν σε κάθε εκδότη να επιβάλλει ατομικώς τιμές πωλήσεως. Κατά την PA, τα μοναδικά συλλογικά στοιχεία του συστήματος έγκεινται στο γεγονός ότι οι συμφωνίες αυτές εξουσιοδοτούν την PA να κοινοποιεί πάγιους όρους σε όλους τους βιβλιοπώλες του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, ότι παρέχουν στους βιβλιοπώλες τη δυνατότητα να διαχειρίζονται ορθολογικά την επιχείρησή τους, ότι προβλέπουν κοινές εξαιρέσεις από την επιβαλλόμενη τιμή και, τέλος, ότι επιτρέπουν στην PA να επιτηρεί την εφαρμογή των παγίων όρων.

13 Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, η PA διατείνεται ότι το Πρωτοδικείο, στις σκέψεις 85 έως 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, υπέπεσε σε πλάνη καθ' όσον δεν διαπίστωσε ότι η παραπομπή της Επιτροπής στην απόφασή της 82/123/ΕΟΚ, της 25ης Νοεμβρίου 1981, σχετική με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/428 — VBBB/VBVB) (ΕΕ 1982, L 54, σ. 36, και απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1984, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 19, στο εξής: υπόθεση των βιβλίων ολλανδικής γλώσσας), ήταν αλυσιτελής, λόγω των διαφορών της με τις επίδικες στην παρούσα υπόθεση συμφωνίες.

14 Περαιτέρω, η PA θεωρεί εξ ίσου αλυσιτελή την — εκτιθέμενη στη σκέψη 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως — θέση της Επιτροπής ότι η προαναφερθείσα

παραπομπή της είχε αξία απλώς ως υπόμνηση της γενικής αρχής ότι τα πλεονεκτήματα που εμφανίζει ένα σύστημα εντός της εγχώριας αγοράς δεν καθιστούν απαραίτητη την εφαρμογή του στο εμπόριο βιβλίων μεταξύ κρατών μελών. Το βασικό επιχείρημα της PA ήταν πράγματι ανέκαθεν όχι ότι, αφού η συλλογική επιβολή τιμών πωλήσεων ήταν επωφελής για την εγχώρια αγορά, ήταν, ως εκ τούτου, απαραίτητη στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, αλλά ότι οι NBA ήσαν απαραίτητες για να παράσχουν στο ιρλανδικό αναγνωστικό κοινό τα ίδια πλεονεκτήματα των οποίων απέλαυε το βρετανικό κοινό. Κατά την PA, η νομική αυτή πλάνη έπρεπε να κατακριθεί από το Πρωτοδικείο.

15 Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, η PA διατείνεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο επιβεβαιώνοντας την άποψη της Επιτροπής ότι οι NBA δεν ήσαν απαραίτητες για την επίτευξη των επιδιωκομένων στόχων, χωρίς να λάβει θέση επί του αν αυτοί επιτεύχθηκαν όντως ή όχι. Για να ερευνήσει αν η συμφωνία ήταν ή όχι απαραίτητη, το Πρωτοδικείο όφειλε πρώτα να προσδιορίσει τους σκοπούς των NBA, έπειτα να εξετάσει εάν και κατά πόσον οι NBA τους επιτύγχαναν όντως και, τέλος, αν ήταν δυνατή η επίτευξή τους με μέσα λιγότερο περιοριστικά του ανταγωνισμού.

16 Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, η PA προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι παρερμήνευσε το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, κρίνοντας, στη σκέψη 84, τελευταία περίοδος, της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η PA, ένωση των εγκατεστημένων στο Ηνωμένο Βασίλειο εκδοτών, δεν ενομμοποιείτο να επικαλεσθεί — προς απόδειξη του απαραιτήτου των NBA — τυχόν αρνητικά αποτελέσματα που θα μπορούσε να προκαλέσει στην ιρλανδική αγορά η κατάργηση των NBA.

17 Με τον πέμπτο λόγο αναιρέσεως, η PA υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποκρούοντας, στην ίδια σκέψη 84 της αποφάσεως, το επιχείρημα ότι το σύστημα των NBA θα κατέρρεε εάν το πεδίο εφαρμογής του περιοριζόταν στην εθνική αγορά. Η PA αρνείται ότι προέβαλε ποτέ ένα τέτοιο επιχείρημα.

18 Με τον έκτο λόγο αναιρέσεως, η PA επικαλείται διάφορες νομικές πλάνες στις οποίες υπέπεσε το Πρωτοδικείο όσον αφορά τις αποφάσεις του Restrictive Practices Court (στο εξής: RPC).

19 Πρώτα απ' όλα, ουδέποτε υποστήριξε, όπως ισχυρίζεται το Πρωτοδικείο στη σκέψη 79, ότι η Επιτροπή και το Πρωτοδικείο δεσμεύονταν από τις διαπιστώσεις του RPC σχετικά με τα θετικά αποτελέσματα των NBA για την εσωτερική αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου· επικαλέστηκε απλώς, προς στήριξη της αιτήσεώς της περί εξαιρέσεως, τις διαπιστώσεις και τα στοιχεία που τις αιτιολογούσαν.

20 Έπειτα, το Πρωτοδικείο εσφαλμένως εθεώρησε, στην ίδια σκέψη, ότι η Επιτροπή είχε λάβει προσηκόντως υπόψη τα πορίσματα του RPC. Η σκέψη 43 της αποφάσεως της Επιτροπής δεν λέει, πράγματι, ότι αυτή εξέτασε τα πορίσματα που περιέχονται στις εν λόγω αποφάσεις.

21 Τέλος, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθ' όσον αναφέρεται, στη σκέψη 77 της αποφάσεως, στον ισχυρισμό της PA ότι τα πορίσματα του RPC που διαπίστωναν τα πλεονεκτήματα των NBA ίσχυαν τόσο για το ενδοκοινοτικό εμπόριο όσο και για τις πωλήσεις εντός του Ηνωμένου Βασιλείου των βιβλίων εγχωρίας παραγωγής. Η PA ουδέποτε ισχυρίστηκε κάτι τέτοιο, αλλά υποστήριξε απλώς ότι τα πλεονεκτήματα αυτά ίσχυαν τόσο για το ιρλανδικό όσο και για το βρετανικό κοινό.

22 Με τον έβδομο λόγο αναιρέσεως, η PA διατείνεται ότι εσφαλμένως το Πρωτοδικείο εξέτασε χωριστά καθένα από τα τέσσερα επιχειρήματα που είχε προβάλει η PA προς αιτιολόγηση του απαραιτήτου των NBA (σκέψεις 96 έως 115 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως)· κατ' αυτήν, αντιθέτως, εκείνο που

καθιστά ανενεργή την ατομική επιβολή τιμών πωλήσεως και, άρα, απαραίτητο προς επίτευξη των επιδιωκομένων στόχων ένα σύστημα σαν τις NBA είναι το σωρευτικό αποτέλεσμα των προβλημάτων που εκτίθενται στην εν λόγω επιχειρηματολογία.

23 Με τον όγδοο λόγο αναιρέσεως, η PA φρονεί ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη, καθ' όσον δεν διαπίστωσε την αντίφαση μεταξύ της επίδικης αποφάσεως της Επιτροπής και της ανακοινώσεως της ίδιας προς το Συμβούλιο της 27ης Νοεμβρίου 1985 [Com(85)681 final], με την οποία διαβεβαίωνε ότι η διατίμηση των βιβλίων συνέβαλλε θετικά στη διατήρηση των βιβλιοπωλείων που διαχειρίζονταν σημαντικά κεφάλαια.

24 Το Δικαστήριο θα εξετάσει αρχικά τον τρίτο λόγο, ο οποίος κατέχει καίρια θέση στην όλη επιχειρηματολογία που προβάλλεται προς στήριξη της αιτήσεως αναιρέσεως. Ο λόγος αυτός πρέπει, άλλωστε, να συσχετισθεί με τον τέταρτο και τον έκτο λόγο, οι οποίοι βάλλουν κατά της αναλύσεως στην οποία προέβη το Πρωτοδικείο όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ εγχωρίων και ενδοκοινοτικών αποτελεσμάτων των NBA.

25 Με τους λόγους αυτούς, προσάπτεται, στην ουσία, στο Πρωτοδικείο ότι δεν έλαβε υπόψη τις συνέπειες της υπάρξεως ενός ενιαίου γλωσσικού χώρου, ο οποίος διαμορφώνει μία και μόνη αγορά του βιβλίου στην Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η παράλειψη αυτή εμπόδισε το Πρωτοδικείο να εμβαθύνει επαρκώς τον έλεγχό του επί των εκτιμήσεων της Επιτροπής ότι οι περιορισμοί του ανταγωνισμού που απέρρεαν από την εφαρμογή των NBA δεν ήσαν απαραίτητοι.

26 Στη σκέψη 83 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε, κατ' αρχάς, ότι «η απόδειξη του ότι τα εγγενή πλεονεκτήματα του συστήματος των NBA σε εθνικό επίπεδο εκτείνονται και στις ενδοκοινοτικές ανταλλαγές θα μπορούσε ενδεχομένως να είναι λυσιτελής στην περίπτωση όπου η άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει στην προσφεύγουσα το ευεργέτημα της αιτουμένης εξαιρέσεως θα στηριζόταν στο ότι δεν επληρούτο η προϋπόθεση της

προωθήσεως της τεχνικής ή οικονομικής προόδου. Παρατηρείται όμως ότι δεν είναι αυτή η προϋπόθεση που ερίζεται εν προκειμένω, εφόσον η αιτιολογία της απορρίψεως της αιτήσεως της PA αφορά αποκλειστικά το απαραίτητον των περιορισμών του ανταγωνισμού που απορρέουν από την εφαρμογή των NBA. Επομένως, η εξέταση των πλεονεκτημάτων των NBA στην εγχώρια αγορά, ακόμα κι αν υποτεθεί ότι αποδεικνύονται, δεν είναι αναγκαία για να εκτιμηθεί από το Πρωτοδικείο η νομιμότητα της αρνητικής αποφάσεως της Επιτροπής».

27 Ο συλλογισμός αυτός παραγνωρίζει την ανάγκη να ερευνηθεί κατά πόσον — εν όψει του ενιαίου του γλωσσικού χώρου που επισημάνθηκε παραπάνω — οι επιδιωκόμενοι από τις NBA στόχοι, οι εξ αυτών απορρέοντες περιορισμοί του ανταγωνισμού, καθώς και η σχέση μεταξύ στόχων και περιορισμών, έπρεπε να εκτιμηθούν υπό το ίδιο ή υπό διαφορετικό πρίσμα αναλόγως του αν η ανάλυση αφορούσε το βρετανικό μόνον έδαφος ή την κοινοτική αγορά.

28 Στη συνέχεια, στη σκέψη 84 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε «ότι η PA, ένωση των εγκατεστημένων στο Ηνωμένο Βασίλειο εκδοτών, δεν νομιμοποιείται να επικαλεσθεί τυχόν αρνητικά αποτελέσματα που θα μπορούσαν να προκληθούν στην ιρλανδική αγορά, ακόμα και αν η εν λόγω αγορά ανήκει στον ίδιο γλωσσικό χώρο».

29 Η σκέψη αυτή πάσχει λόγω πλάνης περί το δίκαιο. Συγκεκριμένα, δεν βρίσκει έρεισμα ούτε στο γράμμα ούτε στο πνεύμα του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης η ερμηνεία της διατάξεως αυτής υπό την έννοια ότι η υπ' αυτής προβλεπόμενη δυνατότητα να κηρυχθούν ανεφάρμοστες οι διατάξεις της παραγράφου 1 σε ορισμένες συμφωνίες που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου προϋποθέτει ότι τα ευεργετικά αυτά αποτελέσματα εκδηλώνονται αποκλειστικά στο έδαφος του κράτους μέλους ή των κρατών μελών όπου οι συμμετέχουσες στη συμφωνία επιχειρήσεις είναι εγκατεστημένες και όχι στο έδαφος άλλων κρατών μελών. Μια τέτοια ερμηνεία δεν συμβιβάζεται με τους θεμελιώδεις σκοπούς της Κοινότητας, ούτε και με την ίδια την έννοια της κοινής αγοράς και της εσωτερικής αγοράς.

30 Τέλος, όσον αφορά την απόφαση του RPC, το Πρωτοδικείο παρατήρησε, στη σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, «όπως προκύπτει από την 43η σκέψη της αποφάσεως, η Επιτροπή δεν αγνόησε την εκδοθείσα από το βρετανικό δικαστήριο απόφαση. Εν τούτοις, όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, το εθνικό δικαστήριο, το οποίο άλλωστε είχε εκδώσει τις αποφάσεις του πριν από την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, δεν αποφάνθηκε ευθέως ως προς το απαραίτητο των περιορισμών του ανταγωνισμού που απορρέουν από τις NBA εντός της κοινής αγοράς. Στον βαθμό που το εν λόγω δικαστήριο έθιξε έμμεσα το ζήτημα του εξωτερικού εμπορίου, δέχθηκε ότι η PA δεν είχε αποδείξει ότι η κατάργηση των NBA θα προκαλούσε ουσιώδη μείωση των εξαγωγών. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η απόφαση δεν είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη λόγω του ότι δεν ανασκεύασε ειδικά τις διαπιστώσεις του Restrictive Practices Court του 1962, ούτε τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία προσκόμισε η προσφεύγουσα προς απόδειξη του ότι η κατάσταση στην αγορά βιβλίου δεν υπέστη ουσιώδη μεταβολή από το 1962. Εν πάση περιπτώσει, επισημαίνεται ότι, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την προαναφερθείσα απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 1987, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, σκέψη 40, εθνικές δικαστικές πρακτικές, και αν ακόμα υποτεθεί ότι είναι κοινές σε όλα τα κράτη μέλη, δεν μπορούν να επιβληθούν κατά την εφαρμογή των περί ανταγωνισμού κανόνων της Συνθήκης».

31 Ο συλλογισμός αυτός πάσχει λόγω πλημμελούς αιτιολογίας, καθ' όσον δεν εμφαίνει ότι το Πρωτοδικείο ήλεγξε την ακρίβεια του ισχυρισμού της αναιρεσείουσας που συνοψίζεται ως εξής στη σκέψη 77 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως:

«Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή, δυνάμει της αρχής της χρηστής διοικήσεως, όφειλε να λάβει υπόψη τις διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών που εκτίθενται στην απόφαση του Restrictive Practices Court of the United Kingdom του 1962, παρ' όλον ότι δεν δεσμευόταν από αυτή την απόφαση κατά την άσκηση των εξουσιών της. Συναφώς, η PA επισημαίνει ότι η διαπίστωση, από το βρετανικό δικαστήριο, του απαραιτήτου των NBA ισχύει τόσο στο διακρατικό εμπόριο όσο και στις πωλήσεις, στο εθνικό έδαφος, βιβλίων εγχωρίας παραγωγής. Αυτές οι διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών στις οποίες είχε προβεί το εθνικό δικαστήριο, διατήρησαν όλη τους την

ισχύ μέχρι την ημερομηνία της προσβαλλομένης αποφάσεως, τόσο για τη βρετανική αγορά όσο και για την αγορά της Ιρλανδίας. Ομοίως, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι προσκόμισε στην Επιτροπή σημαντικά αποδεικτικά στοιχεία, αποδεικνύοντα ότι η κατάσταση δεν παρουσίασε αξιοσημείωτες μεταβολές από τότε που το Restrictive Practices Court εξέδωσε την απόφασή του (...)»

32 Από τις προπαρατεθείσες σκέψεις προκύπτει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πάσχει από σειρά νομικών πλανών. Κατά συνέπεια, πρέπει να αναιρεθεί, χωρίς να είναι αναγκαία η εξέταση των λοιπών λόγων αναιρέσεως.

33 Κατά το άρθρο 54, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του Οργανισμού ΕΟΚ του Δικαστηρίου, όταν αυτό αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου, το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον είναι ώριμη προς εκδίκαση. Η προϋπόθεση αυτή πληρούται εν προκειμένω.

Επί της προσφυγής ακυρώσεως που ασκήθηκε ενώπιον του Πρωτοδικείου κατά της αποφάσεως της Επιτροπής

34 Με την προσφυγή ακυρώσεως, η PA ήγειρε σειρά λόγων. Όπως επισημάνθηκε, πάντως, στη σκέψη 8 ανωτέρω, η απόφαση του Πρωτοδικείου δεν αναιρεσιβάλλεται καθ' ό μέρος απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως περί μη παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και, άρα, κατέστη, κατά το μέρος αυτό, οριστική.

35 Το Δικαστήριο οφείλει, επομένως, να αποφανθεί επί του λόγου ακυρώσεως περί εσφαλμένης αιτιολογίας του άρθρου 2 της αποφάσεως της Επιτροπής, με το οποίο απορρίφθηκε η αίτηση χορηγήσεως εξαιρέσεως.

36 Πρώτον, η PA διατείνεται ότι η αιτιολογία της αποφάσεως της Επιτροπής, όσον αφορά την εξέταση του απαραιτήτου των περιορισμών του ανταγωνισμού (αιτιολογικές σκέψεις 71 έως 86), θεμελιώνεται σε στοιχεία τα οποία αντικρούονται από τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία προσκόμισε προς στήριξη της αιτήσεώς της περί χορηγήσεως εξαιρέσεως. Μεταξύ των στοιχείων αυτών, η PA μνημονεύει ιδίως τις αποφάσεις του RPC, από τις οποίες προκύπτει αφενός μεν ότι ο καθορισμός από τους εκδότες τιμών λιανικής πωλήσεως για τα «net books» δεν θα μπορούσε να επιβιώσει επί μακρόν σε περίπτωση εξαφανίσεως των NBA (LR 3RP 246, 312), αφετέρου δε ότι η κατάργηση των NBA θα συνεπέφερε μείωση του πλήθους και της ποιότητας του εξοπλισμού των βιβλιοπωλείων που κατέχουν αποθέματα, αύξηση της τιμής των βιβλίων και μείωση του πλήθους των εκδιδομένων τίτλων (LR 3RP 246, 322).

37 Δεύτερον, η PA διατείνεται ότι η απόφαση στηρίζεται σε σωρεία πλανών περί τα πράγματα και λογικών σφαλμάτων, ειδικότερα όσον αφορά την παραπομπή που γίνεται, στην αιτιολογική σκέψη 75, στην υπόθεση των βιβλίων ολλανδικής γλώσσας.

38 Δεδομένου ότι, και με τα δύο αυτά επιχειρήματα, η PA επιχειρεί, στην ουσία, να αποδείξει ότι η απόφαση της Επιτροπής δεν λαμβάνει προσηκόντως υπόψη το επιχείρημά της για τα αρνητικά αποτελέσματα τα οποία παράγει αυτή στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και ιδίως στην ιρλανδική αγορά του βιβλίου, πρέπει να εξετασθούν από κοινού.

39 Δυνάμει του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΚ, οι αποφάσεις πρέπει υποχρεωτικώς να αιτιολογούνται. Κατά πάγια νομολογία, έστω και αν η Επιτροπή δεν υποχρεούται να απαντά σε καθένα από τα πραγματικά και νομικά ζητήματα τα οποία εγείρουν οι αιτούσες την έκδοση αποφάσεως περί εξαιρέσεως επιχειρήσεις, η αιτιολογία κάθε βλαπτικής αποφάσεως πρέπει να παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να ασκήσει τον έλεγχό του επί της νομιμότητος και να καθιστά σαφές τόσο στα κράτη μέλη όσο και στους ενδιαφερομένους πολίτες το πώς η Επιτροπή εφάρμοσε τη Συνθήκη.

40 Εν προκειμένω, η PA προσκόμισε τις αποφάσεις του RPC ως ουσιώδες αποδεικτικό στοιχείο τού περί ευεργετικών αποτελεσμάτων ισχυρισμού της. Τα επιχει-

ρήματά της, ότι οι διαπιστώσεις του RPC όσον αφορά τα ευεργετικά αποτελέσματα των NBA στο Ηνωμένο Βασίλειο ήσαν επίσης λυσιτελή για να εκτιμηθούν τα αποτελέσματα των συμφωνιών αυτών στην Ιρλανδία, φαίνονται βαρύνοντα εν όψει του ενιαίου του γλωσσικού χώρου.

41 Υπ' αυτές τις περιστάσεις, η Επιτροπή όφειλε να εξετάσει τα επιχειρήματα τα οποία προέβαλε η PA στηριζόμενη στις αποφάσεις του RPC.

42 Πρέπει, κατ' αρχάς, να επισημανθεί ότι η Επιτροπή ναι μεν μνημονεύει, στην αιτιολογική σκέψη 43 της αποφάσεώς της, τις αποφάσεις που εξέδωσε το εθνικό δικαστήριο, απλώς όμως και μόνον για να υπενθυμίσει την ύπαρξή τους, χωρίς να συζητήσει το περιεχόμενό τους.

43 Το Δικαστήριο διαπιστώνει, στη συνέχεια, ότι, στην αιτιολογική σκέψη 72 της αποφάσεως, όπου συνοψίζει τα επιχειρήματα της PA, η Επιτροπή παραλείπει να προβεί σε οποιαδήποτε αναφορά των πορισμάτων του RPC, καθώς και στα προκύπτοντα από τις NBA οφέλη για την ιρλανδική αγορά του βιβλίου.

44 Η απόφαση της Επιτροπής δεν περιέχει, δηλαδή, καμμία εξήγηση δικαιολογούσα γιατί τα πορίσματα του RPC και τα προσκομισθέντα από την PA αποδεικτικά έγγραφα δεν ασκούσαν επιρροή. Επομένως, λαμβανομένης υπόψη της υπάρξεως ενός ενιαίου γλωσσικού χώρου συναποτελουμένου από τη βρετανική και ιρλανδική αγορά, η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε επαρκώς την απόφασή της ως προς το σημείο αυτό.

45 Στην αιτιολογική σκέψη 75 της αποφάσεως, η Επιτροπή αναφέρεται στην εφαρμογή των NBA επί των εξαγωγών προς άλλα κράτη μέλη, ειδικότερα την Ιρλανδία. Η αιτιολογική σκέψη 75 της αποφάσεως λέει τα εξής:

«(...) Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο ρόλος της Επιτροπής είναι να ασχοληθεί με ένα σύστημα καθορισμού τιμών, το οποίο περιλαμβάνει εξαγωγές σε κράτη μέλη, και συγκεκριμένα στην Ιρλανδία, καθώς και εισαγωγές και επανεισαγωγές από άλλα κράτη μέλη, περιλαμβανομένης της Ιρλανδίας. Το σύστημα αυτό, όπως εφαρμόζεται επί του παρόντος, αποκλείει τον ανταγωνισμό τιμών που προκύπτει από το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών σε επίπεδο διανομής. Η Επιτροπή έχει ήδη διατυπώσει τη γνώμη της, στην απόφασή της 82/123/ΕΟΚ στην υπόθεση αριθ. IV/428 — VBBB/VBVB, ότι ένα συλλογικό σύστημα διατηρήσεως τιμών μεταπώλησης, του είδους που περιλαμβάνεται στην εν λόγω συμφωνία, το οποίο συνεπάγεται την επιβολή περιορισμών στην εμπορική ανταγωνιστικότητα μεταξύ κρατών μελών, δεν είναι απαραίτητο για τη βελτίωση του τρόπου εκδόσεως και διανομής των εν λόγω βιβλίων.»

46 Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι, στην υπόθεση των βιβλίων ολλανδικής γλώσσας, η επίδικη συμφωνία περιελάμβανε ιδίως υποχρέωση του εκδότη να καθορίζει, για κάθε έκδοσή του, τιμή πωλήσεως στον καταναλωτή, η οποία έπρεπε να τηρείται μέχρι τη λιανική πώληση, και θέσπιζε σύστημα αναγνωρίσεως των εκδοτών και βιβλιοπωλών, το οποίο εμπόδιζε έτσι κάθε ανταγωνισμό με μη αναγνωρισμένους εκδότες και βιβλιοπώλες.

47 Το σύστημα το οποίο είχαν καταρτίσει οι ενώσεις των Φλαμανδών και των Ολλανδών εκδοτών και βιβλιοπωλών ήταν, επομένως, διαφορετικό από εκείνο που δημιούργησαν οι NBA, το οποίο περιγράφει το Πρωτοδικείο στις σκέψεις 4 και 5 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οι οποίες παρατίθενται ανωτέρω στη σκέψη 2. Συγκεκριμένα, οι NBA είναι συμφωνίες που προβλέπουν ομοιόμορφους πάγιους όρους για την πώληση των βιβλίων σε καθορισμένη τιμή, οι οποίοι ισχύουν μόνον όταν ο εκδότης επιλέγει να διαθέσει στο εμπόριο ένα βιβλίο ως «net book».

48 Το Δικαστήριο διαπιστώνει, επομένως, ότι η παραπομπή αυτή στην υπόθεση των βιβλίων ολλανδικής γλώσσας είναι προδήλως ατελέσφορη και συνιστά, ως εκ τούτου, ελάττωμα της αιτιολογίας.

49 Πρέπει, άρα, να ακυρωθεί το άρθρο 2 της αποφάσεως της Επιτροπής, και, κατά συνέπεια, τα άρθρα 3 και 4 αυτής, λόγω παραβάσεως ουσιώδους τύπου κατά την έννοια του άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΟΚ, χωρίς να είναι αναγκαία η εξέταση των λοιπών λόγων που ήγειρε η PA.

Επί των δικαστικών εξόδων

50 Κατά το άρθρο 122 του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως γίνεται δεκτή και το Δικαστήριο κρίνει το ίδιο οριστικά τη διαφορά, αποφαίνεται επί των δικαστικών εξόδων. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2 — το οποίο, δυνάμει του άρθρου 118, εφαρμόζεται και επί της διαδικασίας αναιρέσεως —, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Επειδή η Επιτροπή ηττήθηκε κατά το ουσιώδες μέρος των ισχυρισμών της, πρέπει να υποχρεωθεί να φέρει, πέρα από τα δικά της δικαστικά έξοδα, και το σύνολο των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε, κατά την ενώπιον τόσο του Πρωτοδικείου όσο και του Δικαστηρίου διαδικασία, η αναιρεσείουσα, καθώς και τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν, λόγω της ενώπιον του Δικαστηρίου παρεμβάσεώς τους, η Clé — The Irish Book Publishers Association και η Booksellers Association of Great Britain and Ireland.

51 Δυνάμει του άρθρου 69, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι ο παρεμβαίνων, ακόμα και όταν δεν είναι κράτος μέλος ή κοινοτικό όργανο, θα φέρει τα δικαστικά του έξοδα. Ως εκ τούτου, οι παρεμβαίνουσες Pentos plc και Pentos Retailing Group Ltd θα φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Εξαφανίζει την απόφαση που εξέδωσε το Πρωτοδικείο στις 9 Ιουλίου 1992 στην υπόθεση Τ-66/89.

2) Ακυρώνει τα άρθρα 2, 3 και 4 της αποφάσεως 89/44/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με μία διαδικασία του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/27.393 και IV/27.394 — Ένωση Εκδοτών — Συμφωνίες πώλησης βιβλίων σε καθορισμένες τιμές).

3) Η Επιτροπή φέρει τα δικά της δικαστικά έξοδα, το σύνολο των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε, κατά την ενώπιον τόσο του Πρωτοδικείου όσο και του Δικαστηρίου διαδικασία, η αναιρεσείουσα, καθώς και τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν, λόγω της ενώπιον του Δικαστηρίου παρεμβάσεώς τους, η Clé — The Irish Book Publishers Association και η Booksellers Association of Great Britain and Ireland.

4) Η Pentos plc και η Pentos Retailing Group Ltd φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.

Rodríguez Iglesias Moitinho de Almeida Edward

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 17 Ιανουαρίου 1995.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος,
προεδρεύων
του πέμπτου τμήματος

G. C. Rodríguez Iglesias